
KANSAINVÄLISEN MORAALIN SOSIOBIOLOGINEN PERUSTA

Mary Maxwell: *Morality among Nations. An Evolutionary View*. State University of New York Press. Albany, N. Y. 1990.

Mary Maxwell pohtii kirjassaan kansainvälisen moraalien olemassaolon ongelmaa sosiobiologisten moraalien syntyä koskevien hypoteesien pohjalta ja päätyy arvostelemaan realistisen koulukunnan käsitystä kansainvälisen politiikan moraalittomuudesta. Kirjan nimi viittaa suoraan Hans Morgenthauin »Politics among Nations» opukseen, jota voi pitää realistisen koulukunnan keskeisimpänä perusteoksena.

Kirja jakautuu kolmeen pääosaan. Ensimmäisessä osassa tarkastelun kohteena ovat perinteelliset argumentit kansainvälisestä moraalista. Toisessa osassa esitellään ja analysoidaan kansainvälisen moraalien kannalta relevantteja sosiobiologisia hypoteeseja. Kolmannessa osassa hän testaa perinteellisiä argumentteja sosiobiologisilla hypoteeseilla ja esittää johtopäätöksensä. Kirjan tekee mielenkiintoiseksi nimenomaan se, että kansainvälisen politiikan tutkijoiden kiista kansainvälisen moraalien luonteesta liitetään sosiobiologisiin moraalien koskeviin hypoteeseihin.

Maxwell esittää 12 kansainvälistä moraalien koskevaa perinteellistä argumenttia, jotka hän on jakanut negatiivisiin ja positiivisiin. Kuusi negatiivista argumenttia, jotka pyrkivät kieltämään kansainvälisten suhteiden moraalisen luonteen, viittaavat kansalliseen etuun, kansainväliseen anarkiaan, kansalliseen suverenisuuteen, nationalismiin, ryhmien epämoraaalisuuteen ja kulttuurilliseen pluralismiin. Kuusi positiivista argumenttia, joiden mukaan moraalisaännöt koskevat yhtäläisesti kaikkia inhimillisiä vuorovaikutussuhteita, niin

yksilöiden kuin valtioiden tasolla, viittaavat luonnolliseen lakiin, kosmopoliittiseen moraaliin, valtioiden yhteisöön, oikeudenmukaiseen sotaan, ihmisoikeuksiin ja maailman järjestelmään. Kansainvälistä moraalialueita koskevat argumentit hän on seulonut esiin aihetta käsittelevästä tutkimuskirjallisuudesta. Hän esittää näkökohtia negatiivisten ja positiivisten argumenttien puolesta ja vastaan ottamatta lopullista kantaa asiaan kirjansa ensimmäisessä osassa. Ongelma koskee kysymystä siitä, ovatko yksilöiden välisiä suhteita säätelevät moraalikäsitteet sovellettavissa myös valtioiden välisiin suhteisiin, vai onko ryhmien tasolla oma moraalinsa tai ei moraalialueita ollenkaan.

Kirjan toisessa osassa Maxwell ryhtyy etsimään ratkaisua kansainvälisen moraalin ongelmaan moraalin syntyä ja ryhmien käyttäytymistä koskevista sosiobiologisista hypoteeseista. Sosiobiologinen tutkimushan on ennättänyt ulottaa huomionsa myös moraalin evolutiiviseen alkuperään. Kirjassa on suppea katsaus sosiobiologisen tutkimuksen historiaan ja keskeisiin teorioihin, erityisesti altruismia, sukulaivalintaa ja kokonaiskelpoisuutta koskeviin teorioihin. Robert Triversin vastavuoroista altruismia koskevaa teoriaa seuraavien Maxwell otaksuu moraalisten tunteiden saaneen alkunsa pienissä metsästäjien ja keräilijöiden yhteisöissä kehittyneestä vastavuoroisuudesta. Vastavuoroiset palvelukset osoittautuivat hyödylliseksi niihin osallistuneille yksilöille. He selviytyivät paremmin olemassaolon kamppailussa kuin sellaiset yksilöt, joilta taipumus vastavuoroisiin palveluksiin puuttui. Näin taipumus vastavuoroisuuteen kehittyi luonnonvalinnan välityksellä. Sitä koskevista säännöistä tuli moraalisia sääntöjä, joita moraalitunteet ylläpitivät. Ihmisistä tuli moralisteja. He arvioivat toisten käyttäytymistä sen mukaan, noudattivatko nämä vastavuoroisuuden vaatimuksia vai yrittivätkö nämä vetää välistä ja pinnata.

Maxwell viittaa myös toiseen moraalin syntyä selittävään sosiobiologiseen teoriaan, R. D. Alexanderin hypoteesiin, jonka mukaan ihmisten toiminnan motiivina ovat pelkästään egoistiset etupyrkimykset. Moraaliset tunteet syntyivät nepotismien pohjalta. Alexander korostaa voimakkaammin kuin Trivers ihmisten moraalisen käyttäytymisen adaptiivisuutta eli hyödyllisyyttä. Altruistisesti käyttäytyvä saa tavallisesti itselleen enemmän kuin antaa pois. Hän esimerkiksi saa mainetta, mikä auttaa hänen perhettäänkin. Alexanderin mukaan moraalisuudella ei ole mitään tekemistä todellisen hyvyyden kanssa; moraalinen käyttäytyminen palvelee omia etuja. Maxwell ei katso Triversin ja Alexanderin teorioiden olevan suorastaan ristiriidassa toistensa kanssa, mutta hän sanoo suosivansa Triversin teoriaa, koska siihen sisältyy ajatus, että ihmiset voisivat tavoitella moraalisuutta myös sen itsensä takia.

Sosiobiologiset argumentit moraalisten tunteiden alkuperästä ovat vakuuttavia. Moraaliset tunteet eivät luultavasti ole sattumanvaraisia kulttuurin luomuksia, sillä monet moraalitunteet näyttävät esiintyvän samankaltaisina kaikkien ihmispopulaatioiden keskuudessa. Ne syntyivät ylläpitämään vastavuoroisuuteen perustuvaa altruismia ja paljastamaan pinnansuhteita.

Maxwell päätyy siihen, että moraalitunteet on osa ihmisluontoa. Moraalisäännöt määrittelevät, miten on käytäyttyävä suh-

teessa toisiin. Niihin perustuva altruistinen ja yhteistoiminnallinen käyttäytyminen teki mahdolliseksi monimutkaisen sosiaalisen elämän, mikä ei olisi voinut koskaan kehittyä, jos yksilöt eivät olisi milloinkaan auttaneet toisiaan. Lisäksi moraalisaännöt ja tunteet tekevät elämän helpommaksi, koska aina ei tarvinnut taistella toisten kanssa eduista, vaan saattoi vedota lakiin ja sääntöihin siitä mikä oli oikein.

Toisaalta Maxwell otaksuu, että vain moraalitunteiden alkuperä on biologinen. Myöhemmin moraalisaännöjen sisältö on vapautunut biologisesta adaptiivisuudesta. Sanalla sanoen hän ei hyväksy sosiobiologista väitettä siitä, että kaikki altruismi on todellisuudessa itsekästä. Hän haluaa jättää tilaa myös perinteelliselle käsitykselle moraalisuudesta. Tässä kohden Maxwell nähdäkseen jonkin verran poikkeaa sosiobiologisesta ajatuskulusta. Sosiobiologian perusväittämähän on se, että ihmisten kaikkea toimintaa säätelee itsetiedoton pyrkimys kokonaiskelpoisuutensa edistämiseen. Sen vuoksi on vaikea ajatella, että moraalisaännöt, sikäli kuin ne koskevat tärkeitä ratkaisuja, olisivat voineet vapautua luonnonvalinnan muovaamasta pyrkimyksestä adaptiivisuuteen.

Kirjansa kolmannessa osassa Maxwell testaa 12 alussa esittämänsä perinteellistä argumenttia kansainvälisestä moraalista kahdella sosiobiologisella moraalialueella koskevalla hypoteesilla. Ensimmäinen hypoteesi korostaa, että evoluutio on vain tuottanut taipumuksen moralisointiin ja että kulttuurit ovat myöhemmin kehittäneet monenlaisia moraalisaännöjä. Toinen hypoteesi korostaa, että ihmiset soveltavat erilaista moraalialueita ryhmän omiin jäseniin ja erilaista ulkopuolisiin. Ryhmän sisällä ollaan lojaaleja ja voidaan tehdä uhrauksia toisten hyväksi, mutta ulkopuolisiin suhtaudutaan vihamielisesti. Hän havaitsi, että perinteelliset negatiiviset argumentit melkein poikkeuksetta ovat sopusoinnussa toisen hypoteesin kanssa, kun taas perinteelliset positiiviset argumentit ovat melko hyvin sopusoinnussa ensimmäisen hypoteesin kanssa. Näin ollen näyttää olevan kaksi erilaista moraalialueita, joista toinen koskee ryhmien välistä kilpailua ja toinen ryhmän sisäisiä suhteita. Tämä ristiriita kahden moraalialueen välillä selittää Maxwellin mukaan sen, ettei ole olemassa mitään yhtenäistä kansainvälistä suhteita koskevaa eettistä teoriaa.

Lopuksi Maxwell käy käsiksi keskeiseen ongelmaan siitä, onko valtioiden välinen suhte moraalinen eli onko niillä moraalialueita velvollisuuksia toisiaan kohtaan. Toiset ovat vastanneet kysymykseen kielteisesti; toiset myönteisesti. Mary Maxwell itse vastaa myönteisesti. Hän hyväksyy positiivisen kannan kansainväliseen moraaliin. Sen mukaan samat moraalisaännöt koskevat kaikkia ihmisten välisiä vuoroaikutussuhteita, myös valtioiden välisiä suhteita. Tämä johtuu ihmisten moraalista luonnosta, taipumuksesta tehdä havaintoja siitä, mikä on oikein ja väärin ihmisten välisissä suhteissa. Valtioiden väliset suhteet ovat moraaliset, koska me reagoimme niihin moraalisesti.

Toisaalta hän myöntää, että kansainvälisen moraalin toteuttamisen tiellä on monia voimakkaita esteitä. Yhtenä esteenä on ryhmämoraali, mikä asettaa oman ryhmän edun kaiken muun yläpuolelle. Toisena esteenä on heikosti kehittynyt altruismi vieraita kohtaan. Emme juuri tunne empatiaa

kaukana olevia vieraita kohtaan. Kolmantena esteenä on puuttuva halukkuus taistella heikkojen puolesta. Näistä ja muista kansainvälisen moraalien tiellä olevista esteistä huolimatta hän pitää positiivista kantaa oikeampana kuin negatiivista. Taipumuksemme moraalisiin arviointeihin on vastustamaton. Sen vuoksi valtioiden välillä on moraalinen suhde ja sitä pitää tutkia. Valtioiden käyttäytymistä pitäisi tutkia moraalista näkökulmasta. Tämän kannanottonsa vuoksi hän arvostelee realistista koulukuntaa, joka on halunnut jättää moraalien sivuun valtioiden välisten suhteiden tutkimuksesta ja keskittynyt vain sen tutkimiseen kuka teki mitä ja miksi. Maxwellin argumenttina on, että valtioiden välisiä suhteita on tutkittava universaalisen yksilöllisen moraalien mittapuita käyttäen.

En voi täysin yhtyä Mary Maxwellin argumentteihin ja päätelmään siitä, että sosiobiologisen perustein yksilöllinen moraalit voittaa ristiriitatilanteissa ryhmämoraalin. Yksilölliset moraaliset tunteet ovat universaalisia, mutta niin on myös etnisen nepotismin pohjalle syntynyt ryhmämoraali. Kumpikin taipumus on evoluution tuottama. Sen vuoksi on mielestäni jossain määrin epärealistista ajatella, että valtioiden välisten suhteiden pitäisi seurata kaikissa suhteissa samoja moraalisaäntöjä kuin yksilöiden väliset suhteet ryhmän sisällä. Etnisen nepotismin takia yksilölliset moraalisaännöt eivät jaksa ulottua yhtäläisesti valtioiden välisiin suhteisiin. Realistisen koulukunnan moraalikäsitys tai sen puute vain heijastaa tätä tosiasiaa; etnisen nepotismin vaikutusta valtioiden välisiin suhteisiin.

Mary Maxwellin kirja osoittaa erinomaisen hyvin sosiobiologisen tarkastelutavan relevanttisuuden politiikan tutkimukselle. Se avaa uuden näkökulman tarkastella kansainvälistä politiikkaa ja auttaa ymmärtämään, miksi kansainvälisiä suhteita koskevista moraalisaännöistä ei vallitse yksimielisyyttä.

TATU VANHANEN